

Programska izhodišča za postavitev ekomuzeja in delovanje hmeljarske kmetije

1. Materialna dediščina hmeljarstva – zbirke starega hmeljarskega orodja

V okviru terenskega dela smo poskušali locirati tudi čimveč že obstoječih večjih in manjših nahajališč predmetov materialne kulture, ki lahko predstavljajo zasnove večje »muzejske zbirke« EMHiP. V tem pogledu bo treba muzeju v okviru realizacije projekta in ob ustanavljanju EMHiP zagotoviti ustrezno število eksponatov.

Analiza kaže, da je na večini hmeljarskih kmetij še vedno vsaj po nekaj kosov starega orodja in v okviru prve faze postavljanja muzeja bo treba pripraviti in dokumentirati celotno dediščino materialne kulture, ki še obstaja, ter se dogovoriti za ustrezne donacije muzeju – in le, če ne gre drugače, tudi za odkupe opreme. Materialna vrednost večine kosov je najbrž do trenutka, ko ne bo obstajalo večje organizirano povpraševanje, relativno nizka.

Obstaja pa tudi že nekaj posameznikov, skupin, civilne oziroma družbene iniciative, društva in tako dalje, ki so svoje zbirke že zaokrožili v dragocene muzejske zbirke, ki že lahko predstavljajo osnovo bodoče »mrežne ponudbe« EMHiP ali pa kot osnovo bodoče centralne zbirke.

Najpomembnejši oziroma osrednji zbirki za področje hmeljarstva sta naslednji zbirki:

- Zbirka Muzeja hmeljarstva, ki je nastal v začetku 70tih let dvajsetega stoletja in je zdaj razstavljen v manjšem prostoru pritličja stavbe Hmezada.

³³ doc. dr., Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.

- Zbirka razstavljena na gradu v Preboldu, ki je muzeografsko vsekakor bolj obdelana (popis oziroma kartoteka je v izdelavi) in deloma tudi dokaj ustrezno konservirana

Poleg tega so pozornosti vredne še nekatere druge zbirke posameznih zbiralcev ali v lasti posameznih občin.

- Muzej Prebold
- Etnografski muzej Vransko
- Zbirka Jožeta Brežnika

Od omenjenih treh zbirk je namenjena samo in izključno hmeljarstvu le zadnja – zbirka Jožeta Brežnika. S stališča možnih partnerjev Ekomuzeja pa so zanimive tudi druge zbirke, na primer:

- Zbirka motociklov Vransko
- Rudarska zbirka

Pivovarskih elementov v teh zbirkah ni – torej bo moral muzej predvsem obdelati in poiskati že obstoječe zbirke, ki se nanašajo na pivo in pivovarstvo.

2. Programska, vsebinska in vizualna izhodišča EMHiP

Priprava idejnega osnutka scenarija muzeja

Na osnovi vsebinskih premislekov, ki jih vsebuje dediščina hmeljarstva in deloma tudi (skoraj pozabljena dediščina) pivovarstva v Spodnji Savinjski dolini in v Sloveniji, prav tako pa tudi širši razgledi po evropski in svetovni dediščini hmeljarstva in pivovarstva bo mogoče po še bolj obsežni terenski in arhivski raziskavi v prvem letu izvajanja projekta pripraviti podrobnejši scenarij in ga izvesti.

Ureditev muzeja hmeljarstva - nekatere iztočnice

Čimprej fizično urediti zbirko, ki je že na voljo na lokaciji dosedanjega muzeja hmeljarstva na Hmezad Export-Import, tam njena postavitve bolj predstavlja depo – zložiti droben material v škatle, očistiti predmete (prah, umivanje) ter enotno urediti akcesijo na računalnik ter takoj po zaposlitvi kustosa pripraviti

predloge za inventarizacijo (ostalo ostane v akcesiji) oziroma predlog za odpis in odstranitev. Fizično urediti večje predmete, čiščenje, določanje mikrolokacije, pripraviti predloge (sezname z akcesijsko fazo na računalnik) za inventarizacijo in predloge za odpis in odstranitev. Pripraviti osnove inventarizacije ter kartoteke. V celoti bi po zelo približnih ocenah potrebovali za to delo časovni fond okrog 1000 ur (slaba ura za en inventariziran predmet).

Muzeografija – panoji, legende

Pripraviti scenarij legend, podnapisov, scenarij infotočk in videotočk v muzeju, s filmskim – video prikazom in tako naprej, predvideti na več točkah vgrajene zvočne in video legende, ki bi za obiskovalce povečali možnost izbire količine informacij:

- - osnovni nivo informacij bodo predstavljali panoji in vitrine z legendami,
- drugi nivo informacij – računalniški program z besedili, slikami, video in zvočnimi posnetki iz zgodovine hmeljarstva,
-
- tretji nivo informacij – videotočke z možnostjo izbire didaktičnih filmov o hmeljarstvu in video prostor z različnimi multivizijskimi in video programi s področja hmeljarstva, pivovarstva – tudi ekologije in z nekaj sedeži ...
- vgraditi **možnosti diferenciranega ogleda** tega dela Ekomuzeja in poskrbeti za kreiranje različnih možnih »dogodkov«, glede na starostno strukturo obiskovalcev – igra za otroke, posebne aktivnosti za invalide, ki se lahko dogajajo bodisi v novejšem delu muzeja, bodisi v »jamskem amfiteatru« na koncu ogleda! Za te dogodke morajo obstajati kratki scenariji in vodiči morajo biti primerno poučeni, kako to izvesti ...
- Tudi v »zunanjem delu« Ekomuzeja je treba poskrbeti za možnost diferenciranega ogleda tega dela muzeja in poskrbeti za kreiranje različnih možnih »dogodkov«, igro otrok in različne animacijske dejavnosti in tehnike, glede na starostno strukturo obiskovalcev.

Značilnosti muzeja

- Zagotovljeno vodenje po zbirki v več svetovnih jezikih, ki bo v kratkih povzetkih dostopno tako na prvem nivoju informacij – kratki povzetki legend v angleščini in nemščini, na drugem in tretjem nivoju informacij pa bo zagotovljen prevod vsega materiala v tuje jezike,
- na nekaterih mestih tega dela muzeja bi klasično postavitve (panoji, vitrine) prekinili z ambientalnimi ureditvami, kjer smo s predmeti, zvočnimi in video efekti poskušali pričarati življenje med hmeljarji,
- potrebno bo v vseh delih muzeja poskrbeti za popolno dostopnost invalidom
- poleg tega bo potrebno v muzeju uresničili tudi koncept pedagoškega dela muzeja z zelo diferenciranimi oblikami dela za predšolske otroke, za višjo in nižjo stopnjo osnovnošolskega programa, za dijake, za študijske ogled muzeja, za družinske ogled, za odrasle obiskovalce – laike in tako dalje. Za vsako skupino obiskovalcev bo moral biti pripravljen povsem določen in specifičen obseg informacij in oblike dela,
- muzej bo moral uresničiti popoln paket uslug za obiskovalce – tako imenovani public quality of museum, ki vsebuje programe za delo z obiskovalci,
- uveljaviti prijaznost do obiskovalcev različnih kategorij, zlasti tudi invalidov. Vse to mora biti ponujeno tudi v propagandnem materialu za agencije, za šole, za upokojenska društva in tako dalje,
- pripraviti usklajeno (med posameznimi partnerji – predvsem Hmeljarski inštitut, Hmezad Export, občina Žalec ... muzejsko »ustavo« oziroma listino o poslanstvu Muzeja hmeljarstva Slovenije, ki bo vsebovala najvažnejše cilje in sredstva oz metode, kako doseči te cilje, kdo so nosilci posameznih akcij za doseg teh ciljev in podobno.
- Na osnovi izjave o poslanstvu muzeja je treba izdelati program vseh aktivnosti oziroma stikov z javnostmi (PR) in vse parametre pedagoških programov oziroma programov za delo z obiskovalci, vse vodiče pripraviti oziroma izobraziti za delo z njimi, izdelati »standarde prijaznosti«, ravnanja s

posameznimi obiskovalci, standarde ravnanja s hendikepiranimi obiskovalci in podobno, standarde ravnanja z invalidi in posebne programe za invalide in tako dalje. Prav tako mora dokument vsebovati tudi predloge za posebne druge programe, ki ne bodo tekli ozko v okviru Muzeja, ampak tudi tiste, ki bodo imeli muzejsko noto in bodo tekli v okviru inštituta, v okviru savinjskega podjetniškega centra ... Primer: zanimiva razstavna politika v prostoru za razstave pred muzejem – likovna kolonija; »igre brez meja«, ki bi zajele odrasle ali pa šolske skupine in bi potekale vsaj enkrat letno,

- potem, ko bo pripravljena tovrstna marketinška analiza in analiza PR, ki bo sestavni del dokumentov o delovanju muzeja, bi bilo najprimerneje, da se čimprej formira odbor, ki bo s pomočjo nosilcev v okviru drugih ponudnikov kulturne ponudbe v Spodnji Savinjski dolini skrbel za izvajanje takega programa,

- izdelan mora biti program logistike obiska muzeja, ki se začne že daleč pred krajem glavne muzejske točke – Ekomuzejem v Žalcu, s poenotnim sistemom označb in tabel, ki obiskovalce pripeljejo do muzeja in njegovih dependans,

- poskrbeti za ustrezno ureditev depoja in konservatorskih delavnic, saj je vsak muzejski predmet, tudi potem, ko je že v muzeju, potreben strokovne nege in skrbi,

- poskrbeti bo treba za dobro promocijo muzeja – morebiti tudi za prijavo na tekmovanje za EMYA z dobrim fotografskim materialom za PR akcije in pripraviti čimveč propagandnega gradiva, muzejskih letakov in podobnega,

- pripraviti projekcije analiz stroškov in prihodkov muzeja in na njihovi osnovi izdelati ukrepe in predloge za čimvečje pokrivanje stroškov s prihodki muzeja.

3. Nekateri elementi dediščine hmeljarstva v muzeju

Tematski sklopi:

- Hmeljarji in obiralci hmelja
- Vprašanje spodnje savinjske in hmeljarske identitete

Franjo Baš je v svojem članku iz leta 1929, poleg hmeljskih sušilnic posebej poudaril še kratek oris »psihološkega značaja savinjskega kmeta«. Pri tem je seveda treba poudariti, da ima (oziroma da je imela vsaj za tisti čas) njegova sodba veliko težo, saj je bil Baš domačin iz Kamenč, poleg tega pa je kot izrazit terenski delavec izjemno dobro poznal celotno posavinjsko območje, še pomembneje pa je, da je tudi v svojih drugih delih zelo velik poudarek dajal proučevanju tako imenovane **karakterologije** – torej področju raziskovalnega dela, na katerem še vedno najpomembnejše tehtne raziskave pomenijo njegovi prispevki, na primer karakterologiji prebivalcev štajerskega Podravja, ki so bili napisani desetletje kasneje, objavljeni pa šele leta 1965. Prvi in izjemno zgodnji prispevek k tovnstni karakterologiji pa seveda predstavlja tale

Baševa oznaka »Savinjčana«:

»Savinjčan je efektist v svojem umetniškem, zlasti oblikovnem gledanju in presojanju. Njegovo estetsko doživljanje razvoja je predvsem to, kar je impozantno, torej veliko, masivno in prostorno. Vsled tega tudi izpremeni, če mu to dovoljuje gmotno stanje, svoja poslopja v duhu efektizma. To psihološko dejstvo je utemeljeno v ekstenzivnem gospodarskem stanju in stremljenju savinjskega kmeta, ki tako glede prostora, kot glede poslopij gleda, da ne bo 'na tesnem' ter da si ustanovi prostorno posestvo in na kmetiji prostorne stavbe. Tej težnji šele sledi naslednja, razširjene prostore tudi okrasiti. Ko je hmelj gospodarsko omogočil izvedbo ... prostornega gospodarskega poslopja, takrat so se poslopja in prostori razširili ne samo z ozirom na nujne potrebe, temveč pri manjših posestnikih tudi po vzgledu večjih. Skoraj izginili so leseni hleve in lese, in veter podira danes zadnje plašivce ...«

Zgodnjo Baševo oznako Savinjčana bo z novejšimi oznakami in raziskavami v EMHIP treba dopolnili ter hkrati prikazali vsakdanje življenje, verovanja, šege Savinjčanov.

Posebej bo pomembno pokazati rezultate

raziskave hmeljarskih šeg,

ki bo še posebej zanimiva, saj gre za ustvarjanje šeg pri dejavnosti, ki sega le nekaj malega več kot sto let nazaj ... Angelos Baš, ki je tovrstno raziskavo nekaj let po smrti svojega očeta edini opravil (raziskava je bila opravljena leta 1968 in 1969, delo pa publicirano 1972 – glej A. Baš 1972) je bil celo mnenja, da se posebne hmeljarske šege sploh niso razvile. Sicer pa je njegova raziskava nadrobneje zajela predvsem:

- socialni in družbeni položaj obiralk(cev) hmelja
- socialni in družbeni položaj velikih in malih hmeljarjev,
- hmeljarsko delo na družbenih posestvih
- prehrano,
- obleko,
- spanje,
- zaslužke obiralcev, hmeljarjev, kmečkih delavcev na zadružnih posestvih in podobno.